

СЕКЦІЯ 1 КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК [342.41:34.047(477)]:355.271
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2024-3-1>

ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Толкачова Ірина Анатоліївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного та адміністративного права
Національного транспортного університету
sharm05@ukr.net
orcid.org/0000-0003-3545-1496

Гедзун Максим Андрійович,
студент
Київського університету права Національної академії наук України
gedzunmaks@gmail.com

*Конституція є Основним законом держави, оскільки саме вона регулює життєдіяльність держави та суспільства, найважливіші суспільні відносини, пов'язані зі здійсненням державної влади, у яких визначаються правове становище людини і громадянина, основи конституційного ладу, форма державного правління, політичний режим, територіальний устрій, система органів державної влади й місцевого самоврядування, порядок їх формування. Необхідно зазначити, що останнім часом в Україні спостерігається посилення процесу розходження між тим, що є *de facto*, та тим, що закріплено *de jure*. Це свідчить про доцільність проведення якісних реформ і оновлення чинного законодавства у зв'язку з тим, що реальні політичні відносини та процеси не відповідають тому, що закріплено в Конституції України, а належного нагляду за цими процесами не спостерігається. Вказане призводить до того, що досить часто Основний закон зазнає порушень, і це незважаючи на те, що в незалежній Україні вже пройшло кілька конституційних реформ і навіть змінювалась форма державного правління. У зв'язку із цим і постає питання про необхідність дослідження проблем конституційної реформи під час дії воєнного стану.*

Мета. Розкрити доцільність проведення конституційної реформи в Україні в умовах воєнного стану. **Методи.** Під час написання статті використовувалися філософсько-світоглядні, загальнонаукові та спеціальні методи. Чітко простежувалися історичний, соціологічний, метод системного аналізу, формально-юридичний, порівняльно-правовий тощо. **Результати.** У статті розглянуто проблеми розроблення наукових підходів і реалізації конституційної реформи в Україні в умовах повномасштабного вторгнення РФ. Проаналізовано та висвітлено внутрішні та зовнішні чинники, які прямо впливають на проведення належної конституційної реформи. **Висновки.** Конституційна реформа є складним і багатоаспектним процесом, який потребує наукових розробок, узгодження, наукових дискусій, попереднього планування, порівняльного дослідження з іншими країнами, правотворчої роботи, а також реальної імплементації у стислі строки.

Ключові слова: Конституція України, Основний закон, реформування, людина і громадянин, механізм реалізації, держава, суспільство.

PROBLEMS OF THE CONSTITUTIONAL REFORM IN UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Tolkachova Iryna Anatoliivna,
Candidate of Juridical Sciences,
Associate Professor at the Department of Constitutional and Administrative Law
National Transport University
sharm05@ukr.net
orcid.org/0000-0003-3545-1496

Gedzun Maksym Andriyovych,
Student

Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of Ukraine
gedzunmaks@gmail.com

The Constitution is the Basic Law of state, as it regulates the vital activities of state and society, the most important social relations related to the exercise of state power, which determine the legal position of a person and a citizen, the foundations of constitutional system, the form of state government, the political regime, the territorial structure, the system of state authorities and local self-government, the order of their formation. It should be noted that recently in Ukraine there has been an increase in the process of divergence between what is de facto and what is enshrined de jure. This indicates the expediency of carrying out qualitative reforms and updating the current legislation, since real political relations and processes do not correspond to what is enshrined in the Constitution of Ukraine, and proper supervision of these processes is not observed. This leads to the fact that the Basic Law is often violated, despite the fact that independent Ukraine has already undergone several constitutional reforms and even changed the form of state government. In connection with this, the question arises about the need to study the problems of constitutional reform during martial law.

Purpose. To reveal the expediency of constitutional reform in Ukraine in the conditions of martial law. **Methods.** During writing of the article, philosophical and worldview, general scientific and special methods were used. The historical, sociological, system analysis, formal-legal, comparative-legal and other methods were clearly traced. **Results.** The article examines the problems of developing scientific approaches and implementing constitutional reform in Ukraine in the conditions of a full-scale invasion of rf. Internal and external factors that directly influence the implementation of proper constitutional reform are analyzed and highlighted. **Conclusions.** The constitutional reform is a complex and multifaceted process that requires scientific developments, coordination, scientific discussions, preliminary planning, comparative research with other countries, law-making work, as well as real implementation in a short period of time.

Key words: Constitution of Ukraine, Basic Law, reforming, man and citizen, implementation mechanism, state, society.

Вступ. Конституція України має найвищу юридичну силу, оскільки вона є першоджерелом для всіх законів і підзаконних нормативно-правових актів, які повинні їй відповідати. Соціальна, правова, демократична держава не може допускати розриву між конституцією та дійсністю. Так, станом натеper постає необхідність зміни Основного закону шляхом проведення конституційної реформи, особливо в умовах оголошення воєнного стану, коли постійно мають місце порушення прав людини та громадянина. Це може відбуватися, на превеликий жаль, через гальмування конституційної реформи. Тому основним засобом функціонування Конституції України є внесення до неї змін і доповнень. Очевидно, що конституційна реформа – це завжди деяка перерва поступовості, якісна зміна конституційно-правових інститутів і норм, цим вона відрізняється від інших змін конституційного тексту. Необхідним елементом конституційної реформи виступає її реалізація, яка охоплює законодавчу стадію втілення в життя нових правових норм, а також наступні стадії, пов'язані із правозастосовною практикою. Необхідним елементом конституційної реформи виступає її реалізація, включаючи стадію імплементації нормативно-правових актів, а також правозастосовна практика. Загальні засади Конституції України, захист і гарантування прав людини і громадянина, демократичні зміни, реформування органів державної влади й органів місцевого самоврядування, правовий статус Автономної Республіки Крим, а також багатостраждальна судова реформа, – усе це є основними постулатами належної конституційної реформи.

Визначення нового політичного та правового вектора України забезпечується не лише законодавчими змінами, а й науковими

дослідженнями. В українській правовій науці існують досить ґрунтовні дослідження питань конституційної реформи. Ці проблемами досліджували О.В. Батанов, А.З. Георгіца, С.П. Головатий, В.М. Кампо, І.А. Тимченко, Ю.С. Шемшученко й інші. Але станом натеper залишається низка питань, які потребує вирішення.

Як слушно зазначив Ю.С. Шемшученко, проблеми реформування чинної Конституції України є складними для їх практичного вирішення. У зв'язку із цим є потреба в розширенні та поглибленні наукових досліджень відповідних проблем, зокрема в рамках НАН України. Учений вважає, що в нас є необхідний науковий потенціал для того, щоб зробити нашу Конституцію, за висловом Т.Г. Шевченка, «новим і праведним законом» (Шемшученко, 2013: 15–16, 19).

Відповідно до ст. 157 Конституції України вона не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану (Конституція України, 1996). Це, звичайно, ускладнює процес проведення конституційної реформи. Проте варто зазначити, що заборонено вносити зміни до Основного закону, а не до звичайних законів і підзаконних нормативно-правових актів. Також не заборонено розробляти програмні документи розвитку держави у воєнний і повоєнний періоди.

1. Проблеми забезпечення прав і свобод людини в умовах воєнного стану

Уважаємо за необхідне розпочати наукове дослідження саме із проблем забезпечення прав і свобод людини і громадянина під час війни, а також запропонувати шляхи вирішення питання.

В Україні під тимчасовою окупацією перебуває значна частина територій, що ускладнює роботу державного апарату. Для здійс-

нення контролю за дотриманням норм міжнародного гуманітарного права створені спеціальні міжнародні організації, але, на жаль, ефективність їхньої діяльності вкрай мала. Основна проблема полягає в неможливості дотримання прав інших людей і норм міжнародного права російськими загарбниками. Єдиним виходом залишається дипломатична робота Міністерства закордонних справ України, а також взаємодія українських неурядових організацій із міжнародною спільнотою для політичного тиску на РФ. Щодо роботи органів державної влади під час воєнного стану, парламент, як єдиний законодавчий орган в Україні, гідно виконує поставлені завдання у сфері захисту прав людини, за допомогою ухвалення відповідних законів і діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Омбудсмен здійснює парламентський контроль за дотриманням прав людини на всій території України. Нині важливо реформувати інститут Уповноваженого: створити інститут військового омбудсмена для того, щоб рівномірно розподілити роботу, яка покладена на нього. Питання його правового статусу та функціонування може визначитися законом.

Кабінет Міністрів України як найвищий орган виконавчої влади в Україні забезпечує виконання законів України та їх дотримання, особливо в умовах воєнного стану. Умови ведення воєнних дій призводять до значних фінансових і господарських витрат, нагальною є проблема задоволення економічних і соціальних потреб громадян. Відповідно до ст. 9 Закону України «Про оборону України» Кабінет Міністрів України забезпечує реалізацію права на соціально-економічний захист військовослужбовців і осіб, звільнених у запас або у відставку, членів їхніх сімей, а також членів сімей військовослужбовців, які загинули (померли), пропали безвісти, стали особами з інвалідністю під час проходження військової служби або потрапили в полон під час бойових дій (війни) чи участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки (Закон України «Про оборону України», 1991). У реальності значна кількість військовослужбовців, які стали особами з інвалідністю внаслідок виконання бойових завдань, отримують мізерні виплати, які навіть не дорівнюють прожитковому мінімуму. Сім'ї військових, які загинули чи зникли безвісти під час виконання службових обов'язків, також мають проблеми з отриманням законних виплат. Варто також додати, що Конституція України встановлює значний перелік прав і свобод, які не можуть обмежуватися під час воєнного стану. Це насамперед повага до людської честі та гідності. Жоден державний орган і посадові (службові) особи не можуть дрягати всупереч цій нормі.

У преамбулі Конституції України зазначено, що Україна взяла курс на євроатлантичну інтеграцію (вступ до ЄС та НАТО). Зараз для нашої держави такий шлях є пріоритетним національним інтересом, адже це передусім гарантуватиме національну безпеку України. Правове закріплення поняття «національна безпека України» визначено Законом Укра-

їни «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469–VIII, де зазначено, що національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу й інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз (Про національну безпеку України, 2018). Гарантування національної безпеки є складним завданням, адже воно містить такі складники, як: воєнна безпека; державна безпека; кібербезпека; економічна безпека; громадська безпека і порядок тощо. З початком російсько-української війни питання гарантування національної безпеки як інструменту підтримання життєдіяльності набуло нового характеру саме через посилення кримінальної відповідальності за діяння проти основ національної безпеки України, а також криміналізацію нових діянь. Так, відповідно до Кримінального кодексу України (далі – ККУ) визначено кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки, що за своєю кваліфікацією належать до тяжких і особливо тяжких злочинів (ККУ, 2001). Підтримувати рівень захищеності державних інтересів варто не лише через ККУ, а ще й через фінансування. Такі можливості можуть нам надати ЄС та НАТО. Варто зазначити, що вступ України до Альянсу лежить не лише в політичній, а й у правовій площині. Для вступу необхідно відповідати стандартам. За даними Міністерства оборони України станом на 30 січня 2024 р. у складниках сектору безпеки і оборони опрацьовано 335 стандартів НАТО, з яких запроваджено 318 стандартів (28% від загальної кількості чинних стандартів НАТО) (Запровадження стандартів та інших керівних документів НАТО, 2024). Членство в НАТО надасть Україні можливість масово переходити від радянського озброєння на західні зразки. Серед інших майбутніх змін можна назвати трансформацію Військової служби правопорядку у військову поліцію, удосконалення речового, продровольчого та морально-психологічного забезпечення військ, а також утвердження засад прозорості та цивільного демократичного контролю.

У березні 2024 р. відповідно до Основного закону мали відбутися вибори Президента України, проте у зв'язку з дією воєнного стану такий процес є неможливим. Цікаво, що Конституція України прямо забороняє проведення парламентських виборів під час воєнного стану, тобто для проведення місцевих чи президентських виборів досить просто внести зміни до Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Дискусій на цю тему досить багато, проте майже завжди практика не така очевидна, як теорія. По-перше, виборчий процес потребує значних організаційних і матеріальних ресурсів. По-друге, є загроза масованого обстрілу у день виборів, що буде становити небезпеку для виборців. По-третє, є загроза популізму.

2. Стан проведення реформ в Україні

Каменем спотикання натеper є судова реформа, яку намагаються втілити в життя із 2016 р. Повільна реалізація цієї реформи не тільки призводить до недовіри з боку

країн ЄС, а й негативно впливає на правосуддя в Україні, спричиняє складнощі функціонування судової системи в умовах війни. Судова реформа 2016 р. була позитивно сприйнята як серед суддів, так і громадськістю. Була запроваджена триланкова система судів, утворено Вищий антикорупційний суд та Вищий суд з питань інтелектуальної власності, оновлено органи самоврядування суддів і багато чого іншого (Democracy Justice Reforms, 2022). Проте існує й інший аспект: старі кадри, брак нових кадрів, провал кваліфікаційного оцінювання суддів, відставки членів Вищої ради правосуддя, повномасштабне вторгнення РФ. Після 24 лютого 2022 р. судова система пережила так звану шокową терапію і, щиро кажучи, погано була готова до неї. Це зрозуміло, адже в незалежній Україні не існувало таких прецедентів. Судді були евакуйовані із прифронтової зони, а багато судових установ з усіма справами було знищено. Як наслідок, відбулося більше навантаження на інші суди, які працюють далеко від лінії фронту.

Роль Вищої ради правосуддя складно переоцінити: цей орган є найважливішим і найвпливовішим інститутом у системі судоустрою України. Він ухвалює рішення про призначення та звільнення суддів, притягує суддів до дисциплінарної відповідальності, надає дозвіл на затримання суддів, ухвалює рішення про тимчасове відсторонення від посади судді. Для вирішення проблеми функціонування судової системи на початку березня 2023 р. Верховна Рада України вжила заходів шляхом внесення змін до законодавства та передачі частини функцій Вищої ради правосуддя, які не закріплені в Конституції України, Голові Верховного Суду (Закон України «Про внесення змін до розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо забезпечення сталого функціонування судової влади в період відсутності повноважного складу Вищої ради правосуддя», 2022).

Під час дії воєнного стану правосуддя здійснюється суто судами України, створення надзвичайних чи особливих судів не допускається. Суди повинні функціонувати відповідно до закону, а судді зобов'язані розглядати справи неупереджено, добросовісно й об'єктивно, без «швидких» процедур. Дотримання цих норм впливає не тільки на ефективність судової діяльності, а й на престиж України у світі.

Великою проблемою була і залишається корупція в органах державної влади. У спільному висновку Венеціанської комісії з Генеральним директором із прав людини та верховенства права Ради Європи № 1012/2020 (CDL-AD (2020) 038) від 11 грудня 2020 р. зазначено, що боротьба з корупцією є одним із найважливіших елементів правової держави, як і повага до Конституції та конституційного правосуддя. Вони йдуть пліч-о-пліч. Парламент і виконавча влада повинні «враховувати аргументи, які використовує Конституційний Суд», і «заповнювати законодавчі/нормативні прогалини, виявлені Конституційним

Судом у розумні терміни» (Venice Commission, 2020).

Варто зазначити, що корупційні ризики виникають не лише в колах істеблішменту, а й на побутовому рівні. Якщо звичайний громадянин учиняє корупційні правопорушення в незначних розмірах, то за прогресією такі діяння вже мають місце в публічних відносинах (у значному розмірі). Іронічно, що суспільство «обурюється» діями публічних осіб, хоча водночас виявляє толерантність до цієї негативної тенденції. У 2016 р. було запущено систему електронних закупівель *ProZorro* та відкрито державні реєстри. Це зобов'язало чиновників відкрито декларувати свої статки та способи життя. Також було створено багато антикорупційних інституцій. У 2023 р. Україна посіла 104 місце в рейтингу сприйняття корупції (CPI, 2023).

У зв'язку з вищезазначеним рішенням Ради національної безпеки і оборони України «Про прискорення судової реформи та подолання проявів корупції у системі правосуддя» від 23 червня 2023 р. в рамках суттєвої активізації та переведення у практичну площину процесів європейської та євроатлантичної інтеграції України було підкреслено необхідності розгляду питання внесення таких змін до: 1) Кримінального кодексу України, у частині посилення кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення у сфері правосуддя, передбачивши покарання у виді позбавлення волі на строк від 10 до 15 років із конфіскацією майна; 2) Кримінального процесуального кодексу України, у частині посилення ролі інституту суду присяжних і розширення випадків його застосування; 3) законів України «Про судоустрій і статус суддів» та «Про Вищу раду правосуддя» (Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про прискорення судової реформи та подолання проявів корупції у системі правосуддя» від 23 червня 2023 р.).

Після введення в дію даного рішення Указом Президента України від 30 червня 2023 р. пленум Верховного Суду ухвалив постанову про вжиття заходів щодо відновлення довіри до суддів Верховного Суду. Верховний Суд з урахуванням вказаного рішення Ради національної безпеки і оборони України визначив свій орієнтир в умовах, які склалися натеper, і, розуміючи необхідність учинення рішучих дій для викорінення корупції з усіх гілок і рівнів державної влади, підтримав ужиття невідкладних заходів, які сприятимуть відновленню рівня довіри до системи правосуддя. Голова Верховного Суду Станіслав Кравченко на засіданні пленуму 4 серпня 2023 р. зазначив, що «це має бути основою. Адже потрібно думати про судову систему загалом, про захист мільйонів громадян, які під час воєнного стану йдуть по захист до суду. Ми повинні дотримуватися високих стандартів здійснення правосуддя, одним із яких є суддівська незалежність». Також було висловлено підтримку необхідності зміцнення довіри суспільства до судової влади й інститутів правосуддя, а також посилення авторитету суддів у державі та водночас наголошено на

обов'язковості дотримання загальновищих міжнародних і конституційних стандартів статусу суддів, їхньої незалежності й загалом незалежності судової гілки влади (Верховний Суд, 2023).

Що стосується реформування органів місцевого самоврядування в Україні в умовах повномасштабного вторгнення, можна констатувати, що воно нарешті зрушилося з мертвої точки. Народний депутат України, голова Комітету Верховної Ради з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування Олена Шуляк зазначила, що натеper найважливішими питаннями у продовженні реформи децентралізації є законодавче врегулювання передачі повноважень і коштів із центрального рівня влади на місцевий (Укрінформ, 2023). Так, у Верховній Раді України вже йде робота із законопроектами «Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»», «Про внесення змін до Закону України «Про органи самоорганізації населення»», «Про публічні консультації». Також залучення мешканців громад є важливою складовою частиною взаємодії громадянського суспільства та держави в питанні реформування та контролю за ухваленням рішень муніципальною владою.

Ми дотримуємося позиції, що майбутнє української державності та сталий розвиток її суспільства безпосередньо залежить від ефективності реформи державного управління та децентралізації влади. Стандарти місцевої демократії, розроблені Радою Європи, і ефективно державне управління, запропоноване SIGMA, за підтримки від ЄС, по суті, допомогли сформулювати чітку дорожню карту, яка може допомогти українському уряду впровадити необхідні реформи (Lendel, 2019: 324).

26 березня 2024 р. Кабінет Міністрів України на засіданні затвердив Дорожню карту децентралізації. Документ визначає подальші кроки для реалізації реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на 2024–2027 рр., як-от: зміна законодавства (законопроекти щодо вдосконалення регулювання механізму затвердження територій територіальних громад і визначення їхніх адмінцентрів; про особливості відновлення публічної влади на деокупованих територіях; про розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування й органами виконавчої влади; щодо вдосконалення законодавчих інструментів консультацій органів державної влади з асоціаціями органів місцевого самоврядування; про місцеву статистику тощо); підвищення інституційної та фінансової спроможності органів місцевого самоврядування; розбудова місцевої демократії та широке залучення жителів до ухвалення управлінських рішень на місцях («Урядовий кур'єр», 2024).

Іншим важливим питанням конституційної реформи є узагальнення досвіду іноземних держав для України, особливо країн – членів Європейського Союзу. Перейняття успішних реформ з урахуванням національних особливостей

є успішною практикою багатьох розвинених держав.

Висновки. Законодавство України повинно відповідати конституційним приписам і розвиватися шляхом конституціоналізації – підкорятися цілям і закономірностям реформ.

Роль конституційної реформи є вирішальною у формуванні політичної системи країни, структури управління та захисту прав громадян. Загалом, конституційні реформи спрямовані на забезпечення балансу влади між різними її гілками, посилення верховенства права, сприяння демократії та виховання поваги до прав людини. В Україні конституційні реформи тривають з моменту проголошення нею незалежності в 1991 р., зміни вносяться для вирішення таких питань, як децентралізація, реформа правосуддя, антикорупційні заходи тощо. Ці перетворення необхідні для створення стабільної та прозорої політичної системи, яка служитиме інтересам українського народу.

Якщо Основний закон не відповідає реаліям життя суспільства, то будь-яка реформа буде мати лише декларативний характер. Отже, беручи до уваги вищезазначений аналіз стану конституційної реформи в Україні, варто констатувати, що під час повномасштабної війни вона є на часі, не варто виправдовуватися неможливістю внесення змін до Конституції України, оскільки в нас є чимало проблем, які гальмують ці процеси. Також необхідно зазначити, що конституційна реформа не має обмежуватися суто такими змінами, адже це складний багатоаспектний процес, який потребує наукових розробок, планування, порівняльного дослідження із практикою інших країн, правотворчої роботи, а також реальної імплементації чинного законодавства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шемшученко Ю.С. Наукові засади конституційної реформи в Україні. *Вісник Національної академії наук України*. 2013. № 8. С. 15–16, 19.
2. Конституція України. прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про оборону України : Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1932–XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.
4. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № № 25–26. Ст. 131.
6. Інформаційний матеріал щодо запровадження стандартів та керівних документів НАТО. *Офіційний вебсайт Міністерства оборони України*. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/vprovadzheniya-standartiv-ta-inshih-kerivnih-dokumentiv-nato.html> (дата звернення: 25.05.2024).
7. Судова реформа в Україні : короткий огляд. *Democracy Justice Reforms*. URL: <https://dejure.foundation/library/sudova-reforma-v-ukraini-scho-zminylos-za-try-roky> (дата звернення: 25.05.2024).
8. Про внесення змін до розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо забезпечення сталого функціонування судової влади в період відсутності повноважного складу Вищої ради правосуддя : Закон України від 15 березня 2022 р. № 2128–IX.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2128-20#Text> (дата звернення: 25.05.2024).

9. Urgent Joint Opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule of Law (DGI) of the Council of Europe on the Legislative Situation regarding anti-corruption mechanisms, following Decision № 13-R/2020 of the Constitutional Court of Ukraine, issued pursuant to Article 14a of the Venice Commission's Rules of Procedure on 9 December 2020 (1012/2020), endorsed by the Venice Commission on 11 December 2020 at its 125th online Plenary Session. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2020\)018-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2020)018-e) (дата звернення: 16.06.2024).

10. Індекс сприйняття корупції (CPI) – 2023. *CPI*. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org> (дата звернення: 25.05.2024).

11. Про прискорення судової реформи та подолання проявів корупції у системі правосуддя: рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 червня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0033525-23#Text> (дата звернення: 16.06.2024).

12. Пленум ВС ухвалив постанову про життя заходів щодо відновлення довіри до суддів Верховного Суду. *Офіційний вебсайт Верховного Суду*. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1459851/> (дата звернення: 16.06.2024).

13. У Києві обговорили подальше впровадження реформи децентралізації в умовах війни. *Укрінформ*. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3794712-u-kyievi-obgovorili-podalse-vprovadzenna-reformi-decentralizacii-v-umovah-vijni.html> (дата звернення: 25.05.2024).

14. Lendel M. International standards and citizens assessment of public administration and local government reform in Ukraine after 2014. *Public policy and administration*. Vol. 18 (2019). № 2. P. 314–326.

15. Уряд затвердив дорожню карту децентралізації. *Урядовий кур'єр*. 2024. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/news/uryad-zatverdiv-dorozhnyu-kartu-decentralizaciyi/> (дата звернення: 16.06.2024).

REFERENCES:

1. Shemshuchenko, Yu.S. (2013). *Naukovi zasady konstituciinoi reformy v Ukraini*. [Scientific principles of constitutional reform in Ukraine]. *Visnyk NAN Ukrainy*. № 8. P. 15–16, 19 [in Ukrainian].

2. Konstitutsiia Ukrainy: pryiniata na p'iatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku [Constitution of Ukraine: adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine]. (1996, June 28). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 1996. № 30 [in Ukrainian].

3. Pro oboronu Ukrainu: Zakon Ukrainy vid 6 grudnia 1991 roku № 1932–XII [The Law of Ukraine “On defence” № 1932–XII] (1991, December 6). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 1992. № 9 [in Ukrainian].

4. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21 chervnia 2018 roku [The Law of Ukraine “On the national security of Ukraine” № 2469–VIII] (2018, June 21). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2018. № 31 [in Ukrainian].

5. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 roku [Criminal Code of Ukraine: № 2341–III] (2001, April 5). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2001. № № 25–26 [in Ukrainian].

6. Informatsiyni materialy shchodo zaprovadzhennia standartiv ta kerivnykh dokumentiv NATO [Information materials that cover NATO standards and official documents].

Oficiyniy veb sait Ministerstva oborony Ukrainy – Official website of the Ministry of Defense of Ukraine. Retrieved from: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/vprovadzennya-standartiv-ta-inshih-kerivnih-dokumentiv-nato.html> [in Ukrainian].

7. Sudova reforma v Ukraini: korotkyi ohliad [Court reform in Ukraine: a short review]. *Democracy Justice Reforms*. Retrieved from: <https://dejure.foundation/library/sudova-reforma-v-ukraini-scho-zminylos-za-try-roky> [in Ukrainian].

8. Pro vnesennia zmin do rozdlu XII “Prikintsevi ta perekhidni polozhennia” Zakonu Ukrainy “Pro sudoustrii i status suddiv” shchodo zabezpechennia staloho funktsionuvannia sudovoї vlady v period vidsutnosti povnovazhnogo skladu Vysshchoi rady pravosuddia: Zakon Ukrainy vid 15 bereznia 2022 roku № 2128–IX [The Law of Ukraine On Amendments to Chapter XII “Final and Transitional Provisions” of the Law of Ukraine “On the Judiciary and the Status of Judges” on Ensuring the Stable Functioning of the Judiciary during the Absence of the High Council of Justice № 2128–IX] (2022, March 15). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2128-20#Text> [in Ukrainian].

9. Urgent Joint Opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule of Law (DGI) of the Council of Europe on the Legislative Situation regarding anti-corruption mechanisms, following Decision № 13-R/2020 of the Constitutional Court of Ukraine, issued pursuant to Article 14a of the Venice Commission's Rules of Procedure on 9 December 2020 (1012/2020), endorsed by the Venice Commission on 11 December 2020 at its 125th online Plenary Session. Retrieved from: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2020\)018-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2020)018-e) [in English].

10. Індекс сприйняття корупції (CPI) – 2023 [Index of perception of corruption (CPI) – 2023]. *CPI*. Retrieved from: <https://cpi.ti-ukraine.org> [in Ukrainian].

11. Pro pryskorennia sudovoї reformy ta podolannia proiaviv korupcii u sistemі pravosuddia: Rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 23 chervnia 2023 roku [On accelerating judicial reform and overcoming manifestations of corruption in the justice system: Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine] (2023, June 23). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0033525-23#Text> [in Ukrainian].

12. Plenum VS ukhvalyv Postanovu pro vzhittia zakhodiv shchodo vidnovlennia dovery do suddiv Verkhovnego Sudu [The Plenum of the Supreme Court adopted a Resolution on taking measures to restore trust in Supreme Court judges] *Oficiyniy veb sait Verkhovnego Sudu – Official website of the Supreme Court* (2023). Retrieved from: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1459851/> [in Ukrainian].

13. U Kyievi obhovoryly podalshe vprovadzennia reformy detsentralizatsii v umovah viiny [Further implementation of the decentralization reform in the conditions of war was discussed in Kyiv]. *Ukrinform* (2023). Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3794712-u-kyievi-obgovorili-podalse-vprovadzenna-reformi-decentralizacii-v-umovah-vijni.html> [in Ukrainian].

14. Lendel, M. (2019) International standards and citizens assessment of public administration and local government reform in Ukraine after 2014. *Public policy and administration*. Vol. 18, № 2. P. 314–326 [in English].

15. Uriad zatverdyv dorozhnyu kartu decentralizacii [The government approved the road map of decentralization]. *Uriadoviy Kurier – Uriadoviy Kurier* (2024). Retrieved from: <https://ukurier.gov.ua/uk/news/uryad-zatverdiv-dorozhnyu-kartu-decentralizaciyi/> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27.05.2024
The article was received 27 May 2024